

7. Shapar V. B. Suchasnyy tлумachnyy psykholohichnyy slovnyk / Viktor Borysovych Shapar. – Kh. : Prapor, 2007. – 640 s.
8. Yashchuk O. Formuvannya lohichnoho myslennya molodshykh shkolyariv na urokakh matematyky: problemy ta perspektyvy / O. Yashchuk // Psykholoho-pedahohichni problemy sil's'koyi shkoly. – 2015. – № 52. – S. 153–157.

Остапівская Ирина, Ласкевич Ольга. ФОРМИРОВАНИЕ ЛОГИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ СРЕДСТВАМИ ВНЕКЛАСНОЙ РАБОТЫ ПО ИНФОРМАТИКЕ. В статье исследован генезис понятия «логическое мышление», проанализированы основные особенности мышления человека и логического мышления как его составляющей, исследованы особенности логического мышления учащихся начальной школы (преобладание чувственного, деятельного анализа над абстрактным; недостаточную сформированность базовых умений проведения обобщения; неумение выделять характерные признаки и т. п.), характерные признаки его формирования и развитие. Сосредоточено внимание на основных условиях, которые способствуют развитию логического мышления учащихся начальных классов. Актуализировано и определено понятие «внеклассная работа», проанализированы особенности внеклассной работы по информатике в начальных классах, ее цели и задачи, кратко исследованы формы, методы и средства, условия, способствующие формированию и развитию логического мышления учащихся начальных классов. Выявлены и описаны средства внеклассной работы по информатике, которые будут способствовать формированию и развитию логического мышления учащихся начальных классов. Внимание сосредоточено на использовании дидактических игр, элементов соревнований и наглядности (ребусов, кроссвордов, криптограмм). Описаны их содержательное наполнение и возможности использования в процессе формирования и развития логического мышления младших школьников в процессе внеклассной деятельности по информатике. Приведены примеры использования и краткие методические рекомендации, а также – возможные технологии создания. Определены перспективы дальнейших исследований.

Ключевые слова: мышление, логическое мышление, информатика, внеклассная работа по информатике, начальная школа, младшие школьники

Ostapivska Iryna, Laskevych Olha. FORMATION OF LOGICAL THINKING OF YOUNGER SCHOOLCHILDREN BY MEANS OF EXTRACURRICULAR WORK IN INFORMATICS. The genesis of the concept «logical thinking» was analyzed and basic features of human thinking and logical thinking as its component were investigated in the article. Features of the logical thinking of pupils of the primary school (the predominance of sensory, active analysis over abstract; insufficient formation of basic abilities of generalization; inability to distinguish characteristic features etc.), the characteristic features of its formation and development were investigated. Attention was focused on the basic conditions that contribute to the development of logical thinking of pupils of the primary school. The notion «extracurricular work» was actualized and defined, the features of extracurricular work in informatics in primary classes, its goals and tasks were analyzed, forms, methods and means, conditions conducive to the formation and development of logical thinking of pupils of the primary school were succinctly studied. The means of extracurricular work in informatics that will contribute to the formation and development of the logical thinking of pupils of the primary school were revealed and described. Attention is focused on the use of didactic games, elements of competitions and means of visibility (puzzles, crossword puzzles, cryptograms). Their content filling and use in the process of formation and development of logical thinking of pupils of the primary school in the process of extracurricular activities in informatics were described. Examples of use and brief methodological recommendations were given, and possible technologies of creation were proposed. Prospects for further research have been determined.

Keywords: thinking, logical thinking, informatics, extracurricular work in informatics, primary school, pupils of the primary school.

Стаття надійшла до редколегії 02.03. 2018 р.

УДК 378.011.3-051+005.336.2

Вікторія Прокопчук

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (Луцьк)

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІСТОРІЇ ТА ПРАВОЗНАВСТВА: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті подаються погляди зарубіжних та вітчизняних учених та окремі офіційні документи, де визначено ряд освітніх понять, зокрема: «компетентність», «професійна компетентність вчителя», «інформаційно-комунікаційна компетентність»; запропоновано власне бачення інформаційно-комунікаційної компетентності вчителя історії та правознавства; окреслені важливість та можливості формування

інформаційно-комунікаційної компетентності майбутнього вчителя історії та правознавства засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Ключові слова: компетентність, професійна компетентність вчителя, інформаційно-комунікаційна компетентність, інформаційно-комунікаційна компетентність вчителя історії та правознавства, ключові учнівські компетентності, інформаційно-комунікаційні технології навчання.

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасне суспільство все більше та активніше спирається на інформацію у різних її проявах у всіх сферах життя. Формування мислячих, поінформованих, суспільно активних людей починається зі шкільної лави. Вчитель, як ключова фігура навчального процесу, все більше стає організатором отримання, засвоєння, розуміння знань, формування вмінь та навичок, тобто, процесу формування компетентностей. У Законі України «Про освіту» (Стаття 12) визначено мету повної середньої освіти: це – всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка здатна до життя у суспільстві та цивілізованій взаємодії із природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності [4]. Досягнення мети забезпечується шляхом формування ключових учнівських компетентностей, серед яких є інформаційно-комунікаційна. Подібна компетентність зазначена у переліку ключових учнівських компетентностей у Концепції нової української школи: спілкування державною мовою (і рідною у разі відмінності); спілкування іноземними мовами; математична грамотність; компетентність у природничих науках і технологіях; інформаційно-цифрова компетентність; уміння вчитися все життя; соціальні і громадські компетентності; підприємливість; загальнокультурна грамотність; екологічна грамотність і здорове життя [8].

Формувати компетентного учня може лише компетентний учитель. Очевидно, професійна компетентність, як поняття багатогранне та багатовимірне, є комплексом знань, вмінь та навичок, необхідних для здійснення певної професійної діяльності. Щодо професії вчителя, то необхідно додати ще ряд особистих якостей, важливих у професії.

Наше бачення складових елементів професійної компетентності вчителя-предметника (вчителя історії та правознавства) наступне: предметна (історія, правознавство), психологічна, педагогічна, методична, інформаційно-комунікаційна компетентності, особисті професійно важливі людські якості (креативність, організованість, відповідальність, ораторські здібності, доброта, емпатія тощо) та внутрішня потреба до постійної самоосвіти та професійного удосконалення і зростання [14, с. 98]. Всі зазначені компетентності комплексно складають професійну компетентність, перебуваючи у постійному зв'язку та є взаємозалежними. Отже, у професійній компетентності сучасного педагога слід виділяти інформаційно-комунікаційну компетентність (ІКК) як самостійну складову. Більше того, ІКК є складовою частиною інших елементів професійної компетентності. Учителі повинні вміти орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати інформацію та оперувати нею відповідно до власних потреб і вимог сучасного інформаційного суспільства. Виділення інформаційно-комунікаційної компетентності, як окремої складової професійної компетентності педагога, обумовлено активним використанням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у всіх сферах людської діяльності, у тому числі і в освіті. Вчитель історії та правознавства покликаний сприяти розвитку учня як особистості, що керується гуманістичними нормами і цінностями, усвідомлює себе громадянином України та вміє успішно реалізовуватись у сучасному українському суспільстві та при цьому успішно використовувати інформаційно-комунікаційні технології.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням, пов'язаним із виокремленням і трактуванням поняття інформаційно-комунікаційної компетентності, присвячені дослідження В. П. Вембер, А. М. Гуржія, О. Г. Кузьмінської, Н. В. Морзе, О. В. Овчарук, О. М. Спіріна та інші. Проблемам упровадження й ефективного застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освіті присвячено чимало праць вітчизняних і зарубіжних учених: наприклад, у дослідженнях В. Безпалька, В. Бикова, Б. Гершунського, С.

Гончаренка, Р. Гуревича, М. Жалдака, М. Кадемії, М. Козяра, Л. Коношевського, О. Коношевського, Ю. Машбиці, В. Мірошніченко, Є. Полат, С. Сисоевої.

Мета статті: здійснити аналіз поняття «інформаційно-комунікаційна компетентність» та окреслити можливості її формування у майбутніх вчителів історії та правознавства.

Завдання: проаналізувати визначення інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів різними авторами; визначити сутність ІКК майбутніх вчителів історії та правознавства; окреслити можливості формування ІКК майбутніх вчителів історії та правознавства в умовах навчання у вищій школі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сутність поняття «інформаційно-комунікаційна компетентність» різні науковці трактують по-різному. Крім того, поряд із поняттям «інформаційно-комунікаційна компетентність» часто використовуються такі поняття, як «інформаційна компетентність», «цифрова компетентність», «інформаційно-цифрова компетентність», «комп'ютерна компетентність», «комп'ютерна грамотність», «інформаційна грамотність», «інформаційно-технологічна компетентність», «інформаційна культура». Спробуємо проаналізувати різні підходи та визначення понять.

О. Овчарук, аналізуючи зарубіжні системи освіти, стверджує, що в межах поняття ІКК лежать також такі поняття: цифрова грамотність (digital literacy), технологічна грамотність (technology literacy), інформаційна та технологічна грамотність (information and technology literacy), технологічна грамотність (technology literacy), ІКТ-компетентність інформаційно-комунікаційно-технологічна компетентність, ІКТ-навички – інформаційно-комунікаційно-технологічні навички (ICT skills) та інші [11, с. 5].

Інформаційно-комунікаційна компетентність – властивість педагога, який компетентно, тобто цілеспрямовано і самостійно, із знанням вимог до професійної діяльності в умовах інформатизації освітнього простору і своїх можливостей та обмежень здатний застосовувати ІКТ у процесі навчання, виховання, методичної і дослідницької діяльності та власної неперервної професійної педагогічної діяльності, на основі аналізу педагогічних ситуацій може бачити і формулювати педагогічні завдання та знаходити оптимальні способи їх розв'язання із максимальним використанням можливостей ІКТ [16, с. 303].

Дослідниця Г. Федорук розглядає інформаційно-комунікаційну технологічну компетентність та доводить, що ІКТ-компетентність не зводиться до розрізнених знань і навичок роботи за комп'ютером. Вона є інтегральною характеристикою особистості, здатністю до засвоєння нею відповідних знань і розв'язання завдань у навчальній та професійній діяльності за допомогою комп'ютера. Педагог, який не має базової ІКТ-компетенції, потребує для своєї роботи постійної підтримки більш досвідченого користувача, що істотно обмежує можливості освітнього процесу, тому в системі безперервної освіти ми маємо поступово формувати ІКТ-компетентність [15].

В. Мірошніченко пропонує формувати мультимедійну компетентність майбутніх вчителів історії, використовуючи сучасні інформаційні технології [9]. На думку О. Миронової інформаційна компетентність визначається як здатність ефективно виконувати інформаційну діяльність (при вирішенні професійних завдань, навчанні, у повсякденному житті) з використанням ІКТ, що передбачає володіння інформаційною компетенцією і сформованою готовністю (містить і особистісні якості) до вирішення відповідних завдань з урахуванням набутого досвіду, з можливістю самостійної організації власної діяльності, із здійсненням самоконтролю і усвідомленням особистої ролі при їх реалізації і можливих наслідків здійснення [8, с. 169].

Н. Баловсяк на основі теоретичного аналізу базових понять доводить, що можна визначити інформаційну компетентність як інтегративне утворення особистості, яке віддзеркалює її здатність до визначення інформаційної потреби, пошуку відомостей та ефективної роботи з ними у всіх їх формах та представленнях – як в традиційній, друкованій формі, так і в електронній формі; здатності щодо роботи з комп'ютерною технікою та телекомунікаційними технологіями та здатності щодо застосування їх у професійній діяльності та повсякденному житті [1, с. 5].

Дослідник О. Бойцова представляє інформаційну компетентність у вигляді двох компонентів – особистісного та професійно-інформаційного. Другий, в свою чергу, складається з інформаційної, комп'ютерної та процесуально-діяльнісної складової. Інформаційна та комп'ютерна складова визначає загальні компетенції майбутнього фахівця. Процесуально-діялісна складова вміщує загальні і спеціальні компетенції, останні визначаються змістом та напрямом професійної діяльності фахівця та стосуються розв'язування професійно-орієнтованих задач сучасними засобами комп'ютерної техніки [2].

Дослідники Л. Коношевський та О. Коношевський виділяють наступні показники інформаційно-комунікаційної компетентності: готовність до освоєння ефективного доступу до практично необмеженого обсягу інформації й аналітичної обробки цієї інформації; прагнення до формування і розвитку особистих творчих якостей; наявність високого рівня комунікативної культури (у тому числі комунікації за допомогою інформаційних засобів), теоретичних представлень і досвіду організації інформаційної взаємодії, здійснюваної в режимі діалогу «людина-комп'ютер»; готовність до спільної зі всіма суб'єктами інформаційної взаємодії освоєння наукового і соціального досвіду, спільної рефлексії й саморефлексії; освоєння культури здобуття, відбору, зберігання, відтворення, представлення, передачі й інтеграції інформації (в тому числі в межах вибраної наочної галузі) [7, с. 41–42].

В Основах стандартизації інформаційно-комунікаційних компетентностей в системі освіти України (методичні рекомендації) визначено, що ІК-компетентність є результатом різнобічних властивостей людини і має такі складові: здатності й уміння: здобувати інформацію з різних джерел у зрозумілому вигляді; працювати з різними відомостями; критично їх оцінювати; використовувати у професійній діяльності інформаційно-комунікаційні технології; знання особливостей інформаційних потоків у своїй галузі; основ ергономіки й інформаційної безпеки; функціональних можливостей ІКТ; конкретні навички з використання комп'ютерної техніки та ІКТ; ставлення особистості до застосування ІКТ для відповідальної соціальної взаємодії і поведінки [12, с. 46–48].

Отже, на сьогодні існують різні підходи та визначення понять, пов'язаних із комп'ютерною технікою та інформаційними ресурсами та їх використанням у вивченні шкільних предметів взагалі та історії та правознавства зокрема. Зазначимо, що Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти визначає інформаційно-комунікаційну компетентність – як здатність учня використовувати інформаційно-комунікаційні технології та відповідні засоби для виконання особистісних і суспільно значущих завдань [3]. Додамо, що без компетентного вчителя не можна формувати компетентного учня.

Інформаційно-комунікаційна компетентність вчителя (майбутнього вчителя) передбачає впевнене та постійне застосування інформаційно-комунікаційних технологій для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, в публічному просторі та приватному спілкуванні. Інформаційна й медіа-грамотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, робота з базами даних, навички безпеки в Інтернеті та кібербезпеці, розуміння етики роботи з інформацією (авторське право) – визначено як важливі складові ІК компетентності вчителя нової української школи [11].

Однак, слід визнати, наукові ідеї у вітчизняній освіті характеризуються суб'єктивними потребами в наданні характеристики поняттю ІК-компетентності та вкладанню змісту у нього відповідно до цілей і теми власних розробок стверджує О. Овчарук. Цим самим вони обмежують або розширюють зміст поняття до спектру необхідних їм досліджуваних питань. Здебільшого дослідники під цим поняттям розуміють доведену здатність працювати індивідуально або колективно, використовуючи інструменти, ресурси, процеси та системи, які відповідають за доступ й оцінювання інформації (відомостей і даних), отриманої через будь-які медіа ресурси, і використовувати таку інформацію для розв'язання проблем, спілкування, створення інформованих рішень, продуктів і систем, а також для отримання нових знань [11, с. 5–6].

Отже, коротко проаналізувавши ряд близьких за змістом понять, оберемо поняття інформаційно-комунікаційної компетентності, яке, на нашу думку, є найбільш змістовним

щодо організації навчання. ІКК ми розглядаємо як здатність особистості орієнтуватися в потоці інформації, вміння працювати з різними видами та джерелами інформації, критично ставитися та аналізувати їх, вирішувати можливу інформаційну та комунікативну проблеми, пов'язані із учительською діяльністю. Формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутнього вчителя взагалі та історії та правознавства зокрема відбувається у процесі умілого застосування інформаційно-комунікаційних технологій. Під сучасними ІКТ розуміють сукупність методів і технічних засобів для збирання, створення, організації, зберігання і використання інформації (посилання) . Перед системою освіти стоять завдання, щодо її адаптації до умов масової комп'ютеризації та інформатизації всіх сфер життя суспільства.

Зважаючи на важливість даної проблеми ще у 2008 році ЮНЕСКО було опубліковано проект ICT-CSTT (ICT Competency Standards for Teachers) [5]. Він покликаний розробити універсальний набір рекомендацій для здійснення професійної підготовки з метою пошуку, підготовки і оцінки навчальних матеріалів або програм підготовки учителів у використанні ІКТ у процесі навчання; розробити загальний перелік навичок, що дозволяють учителям використовувати ІКТ у процесі навчання; підвищити професійну компетентність вчителів за рахунок освоєння педагогічних прийомів роботи як з класом так і індивідуально, новаторських методів навчання з використанням ІКТ; створити єдиний глосарій ІКТ-компетентності; ці рекомендації для кожного виду та рівня освітньої підготовки мають бути певною мірою конкретизовані з огляду на специфіку професійних задач. У структурі передбачено три різні підходи до навчання (три послідовні етапи розвитку вчителя). Першим із них є підхід «Технологічна грамотність», за яким вчителі навчаються використовувати ІКТ для ефективнішого навчання. Другий отримав назву «Поглиблення знань» і дає учителям змогу набувати глибоких знань зі шкільних предметів та застосовувати їх у вирішенні складних проблем реального життя. Третій підхід, «Створення знань», забезпечує набуття навичок формувати нові знання, необхідні для побудови більш гармонійного, досконалого та заможного суспільства (посилання). Рекомендації ЮНЕСКО слід використовувати при підготовці матеріалів щодо формування у вчителів історії та правознавства інформаційно-комунікаційної компетентності з використанням ІКТ.

В Основах стандартизації інформаційно-комунікаційних компетентностей в системі освіти України (методичні рекомендації) на підставі проведеного аналізу пропонується використовувати шість рівнів для формування змісту ІКТ-компетентностей учнів, учителів та керівників загальноосвітніх навчальних закладів: рівень 1 – вступний; рівень 2 – мінімально-базовий; рівень 3 – базовий; рівень 4 – підвищений/поглиблений; рівень 5 – дослідницький; рівень 6 – експертний. Стандартизація рівнів відносяться до використання ІКТ у навчанні [12, с. 51].

Ми вважаємо, що використання ІКТ у підготовці майбутніх вчителів історії та правознавства створює наступні дидактичні можливості: навчальний матеріал краще сприймається та засвоюється студентами; використання наочного матеріалу (мапи, схеми, таблиці тощо) поживляє вивчення дисциплін; забезпечується індивідуальний підхід до навчання студентів; активізується самостійна робота; розвивається креативне мислення, створюється сучасне освітнє середовище.

Процес формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх учителів історії та правознавства базується на отриманні загальнотеоретичних знань та певних вмінь та навичок у процесі вивчення різних курсів, наприклад «Інформаційні технології в галузі знань» або «Комп'ютерно-орієнтовані технології навчання» тощо. Особливо важливим ми вважаємо організацію кожного заняття із методики навчання історії та окремо методики навчання правознавству з використанням сучасних інформаційних технологій. Використання ІКТ на лекціях та практичних заняттях, виконання студентами індивідуальних завдань створюють певну систему формування інформаційно-комунікаційної компетентності студентів, яка удосконалюється під час педагогічної практики в школах. Розуміючи важливість досягнень сучасної педагогічної науки з питань використання нових

інформаційних технологій у процесі навчання студентів, слід прагнути виробити сучасний вектор використання ІКТ у підготовці майбутніх вчителів історії та правознавства.

Зміни у методиці навчання історії та правознавства стосуються використання різних гаджетів, ресурсів Інтернету як у роботі зі всім класом або у малих групах, так і при виконанні учнями індивідуальних завдань. Ефективне використання усього спектру можливостей та засобів, що реалізуються на базі ІКТ, може бути забезпечене лише за наявності у студентів (майбутніх вчителів історії та правознавства) відповідного рівня інформаційно-комунікаційної компетентності.

Зміст сучасних навчальних програм із різних предметів зобов'язує вчителів бути компетентними у питаннях пошуку та використання інформації як на уроках, так поза ними. У пояснювальній записці навчальної програми з історії визначений компетентнісний потенціал предмета (за ключовими компетентностями). Зміст інформаційно-цифрової компетентності учнів щодо уроків історії (5–9 класи) визначений наступним чином:

- уміння*: використовувати цифрові технології для пошуку потрібної історичної та соціальної інформації, її нагромадження, перевірки і впорядкування; створювати вербальні й візуальні (графіки, діаграми, фільми) тексти, мультимедійні презентації та поширювати їх; виявляти маніпуляції інформацією соціального та історичного змісту під час аналізу повідомлень електронних медіа; виявляти джерела й авторів інформації, робити коректні посилання;
- ставлення*: дотримання визначених норм поведінки і моральних правил у роботі з соціальною інформацією, зокрема дотримання авторського права;
- навчальні ресурси*: публікації на історичну, соціально-політичну тематику, електронні інформаційні ресурси, цифрові бібліотеки [6].

Зміст інформаційно-цифрової компетентності учнів щодо уроків правознавства визначений у навчальній програмі так:

- уміння*: використовувати цифрові технології для пошуку правової інформації, її нагромадження та впорядкування; створювати вербальні й візуальні (графіки, діаграми, фільми) тексти, мультимедійні презентації та поширювати їх; виявляти маніпуляції інформацією правового змісту в процесі аналізу повідомлень електронних медіа; виявляти джерела та авторів інформації, робити коректні посилання;
- ставлення*: критичне осмислення інформації правового змісту; дотримання правових норм у роботі з інформацією, зокрема авторського права;
- навчальні ресурси*: публікації на правову, соціально-політичну тематику, електронні інформаційні ресурси, цифрові бібліотеки [13].

Отже, зміст сучасних навчальних програм, а, значить, зміст освіти в цілому чітко орієнтує вчителя на інформаційно-комунікаційні технології навчання, на обізнаність у сфері інформаційних новинок та творчі підходи до методики навчання історії та правознавства. В умовах вищого навчального закладу слід підготувати майбутніх вчителів історії та правознавства до успішного формування в учнів визначених програмою компетентностей. Особливо це стосується методичних дисциплін. Таким чином, компетентного учня може формувати лише компетентний вчитель.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Інформаційно-комунікаційну компетентність майбутнього учителя історії та правознавства слід розуміти як найважливіший сучасний компонент, який полягає у здатності педагога вирішувати професійні завдання із використанням засобів і методів ІКТ, а саме: здійснювати обробку, передачу та збереження інформаційного ресурсу; володіти знаннями та вміннями використовувати спеціалізовані комп'ютерні програми щодо обробки наочності (мапи, фото, відео сюжети тощо); оцінювати і реалізовувати освітні ресурси Інтернету; організувати навчальну взаємодію між учнями та вчителями; створювати і використовувати тестові завдання для визначення навчальних досягнень; здійснювати навчальну діяльність з історії та правознавства з використанням ІКТ. Важливим та актуальним є створення електронних навчальних посібників та підручників для учнів,

методичних матеріалів для вчителів, навчальних комп'ютерних програм для студентів. Процес формування інформаційно-комунікаційної компетентності вчителя історії та правознавства триває весь період професійної діяльності. Базові знання, вміння та навички, що дала педагогу вища школа, слід постійно оновлювати удосконалювати, можливо заново формувати, особливо в інформаційній сфері. У подальших дослідженнях слід звернути увагу на методичну (практичну) сторону формування ІКК вчителя історії та правознавства засобами ІКТ в умовах вищої школи.

Джерела та література

1. Баловсяк Н. Х. Структура та зміст інформаційної компетентності майбутнього спеціаліста [Електронний ресурс] / Н. Х. Баловсяк // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 2. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання : Зб. наук. праць / Редкол. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова. – № 4 (11). – 2006. – С. 3–6. – Режим доступу : <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/888/1/30.pdf>. – Назва з екрану. – Дата звернення : 11.09. 2017.
2. Бойцова О. М. Структура інформаційної компетентності та її аналіз для процесу професійної підготовки [Електронний ресурс] / О. М. Бойцова. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Npdntu_pps/2_011_9/boytsova.pdf. – Назва з екрану. – Дата звернення : 11.09. 2017.
3. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : [офіційний веб портал]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-п>. – Назва з екрану. – Дата звернення : 11.08. 2017.
4. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : [офіційний веб портал]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. – Назва з екрану. – Дата звернення : 11.12. 2017.
5. ICT competencystandards for teachers : competency standards modules [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001562/156207e.pdf>. – Назва з екрану. – Дата звернення : 11.09. 2017.
6. Історія України. Всесвітня історія. 5–9 класи. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>. – Назва з екрану. – Дата звернення : 11.01. 2018.
7. Коношевський Л. Л., Коношевський О. Л. Формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх вчителів математики / Л. Л. Коношевський, О. Л. Коношевський // Проблеми і перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. пр. / за ред. Л. Л. Товажнянського, О. Г. Романовського. Вип. 32–33 (36–37). – Харків : НТУ «ХПІ», 2013. – С. 38–44.
8. Миронова О. І. Формування інформаційної компетентності студентів як умова ефективного здійснення інформаційної діяльності / О. І. Миронова // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2010. – № 17 (204). – С. 165–175.
9. Мирошниченко В. О. Використання сучасних інформаційних технологій: формування мультимедійної компетентності (для спеціальності – Історія). Навч. посіб. / за ред. Баханова К. О. – К. : «Центр учбової літератури», 2015. – 296 с.
10. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>. – Назва з екрану. – Дата звернення : 11.09. 2017.
11. Овчарук О. Інформаційно-комунікаційна компетентність як предмет обговорення: міжнародні підходи // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2013. – №7. – С. 3–8.
12. Основи стандартизації інформаційно-комунікаційних компетентностей в системі освіти України: метод. рекомендації / [В. Ю. Биков, О. В. Білоус, Ю. М. Богачков та ін.]; за заг. ред. В. Ю. Бикована, О. М. Спірина, О. В. Овчарук. – К. : Атіка, 2010. – 88 с.
13. Правознавство 10–11 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів (профільний рівень) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>. – Назва з екрану. – Дата звернення : 11.01. 2018.
14. Прокопчук В. Є. Методична компетентність вчителя історії та правознавства як складова професійної компетентності // Педагогічний часопис Волині. – 2017. – № 2. – С. 95–102.
15. Федорук Г. М. Формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх учителів технологій у процесі професійної підготовки: дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / Федорук Г. М [Електронний ресурс]. – Вінниця, 2015. – 259 с. – Режим доступу : <http://www.vspu.edu.ua/science/dis/d1.pdf>. – Назва з екрану. – Дата звернення : 11.09. 2017.
16. Фурман О., Костюченко А. Формування інформаційно-комунікаційної компетентності засобами ІКТ у професійній підготовці вчителів-предметників [Електронний ресурс] / О. Фурман, А. Костюченко // Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. – 2013. – Вип. 28 (1). – С. 298–303. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/gvpdpu_2013_28_1_58. – Назва з екрану. – Дата звернення : 11.09. 2017.

References

1. Balovsjak N. H. Struktura ta zmist informacijnoi' kompetentnosti majbutn'ogo specialista [Elektronnyj resurs] / N. H. Balovsjak // Naukovyj chasopys NPU imeni M. P. Dragomanova. Serija № 2. Komp'juterno-orijentovani systemy navchannja : Zb. nauk. prac' / Redkol. – K. : NPU im. M. P. Dragomanova. – № 4 (11). – 2006. – S. 3–6. – Rezhym dostupu : <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/888/1/30.pdf>. – Nazva z ekranu. – Data zvernennja : 11.09. 2017.
2. Bojcova O. M. Struktura informacijnoi' kompetentnosti ta i'i' analiz dlja procesu profesijnoi' pidgotovky [Elektronnyj resurs] / O. M. Bojcova. – Rezhym dostupu : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Npdntu_pps/2011_9/boytsova.pdf. – Nazva z ekranu. – Data zvernennja : 11.09. 2017.
3. Derzhavnyj standart bazovoi' i povnoi' zagal'noi' seredn'oi' osvity [Elektronnyj resurs] // Verhovna Rada Ukrai'ny : [oficijnyj veb portal]. – Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-p>. – Nazva z ekranu. – Data zvernennja : 11.08. 2017.
4. Zakon Ukrai'ny «Pro osvitu» [Elektronnyj resurs] // Verhovna Rada Ukrai'ny : [oficijnyj veb portal]. – Rezhym dostupu : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. – Nazva z ekranu. – Data zvernennja : 11.12. 2017.
5. ICT competencystandards for teachers : competency standards modules [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : <http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001562/156207e.pdf>. – Nazva z ekranu. – Data zvernennja : 11.09. 2017.
6. Istorija Ukrai'ny. Vsesvitnja istorija. 5–9 klasy. Navchal'na programa dlja zagal'noosvitnih navchal'nyh zakladiv [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>. – Nazva z ekranu. – Data zvernennja : 11.01. 2018.
7. Konoshevs'kyj L. L., Konoshevs'kyj O. L. Formuvannja informacijno-komunikacinoi' kompetentnosti majbutnih vchyteliv matematyky / L. L. Konoshevs'kyj, O. L. Konoshevs'kyj // Problemy i perspektyvy formuvannja nacional'noi' gumanitorno-tehnicnoi' elity : zb. nauk. pr. / za red. L. L. Tovazhnjans'kogo, O. G. Romanovs'kogo. Vyp. 32–33 (36–37). – Harkiv : NTU «HPI», 2013. – S. 38–44.
8. Myronova O. I. Formuvannja informacijnoi' kompetentnosti studentiv jak umova efektyvnogo zdijsnennja informacijnoi' dijalnosti / O. I. Myronova // Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka. – 2010. – № 17 (204). – S. 165–175.
9. Myroshnychenko V. O. Vykorystannja suchasnyh informacijnyh tehnologij: formuvannja mul'tymedijnoi' kompetentnosti (dlja special'nosti – Istorija). Navch. posib. / za red. Bahanova K. O. – K. : «Centr uchbovoi' literatury», 2015. – 296 s.
10. Nova ukrai'ns'ka shkola. Konceptual'ni zasady reformuvannja seredn'oi' shkoly [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>. – Nazva z ekranu. – Data zvernennja : 11.09. 2017.
11. Ovcharuk O. Informacijno-komunikacijna kompetentnist' jak predmet obgovorennja: mizhnarodni pidhody // Komp'juter u shkoli ta sim'i. – 2013. – №7. – S. 3–8.
12. Osnovy standartyzacii' informacijno-komunikacijnyh kompetentnostej v systemi osvity Ukrai'ny: metod. rekomendacii' / [V. Ju. Bykov, O. V. Bilous, Ju. M. Bogachkov ta in.]; za zag. red. V. Ju. Bykovana, O. M. Spirina, O. V. Ovcharuk. – K. : Atika, 2010. – 88 s.
13. Pravoiznavstvo 10–11 klasy. Programa dlja zagal'noosvitnih navchal'nyh zakladiv (profil'nyj riven') [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : <http://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>. – Nazva z ekranu. – Data zvernennja : 11.01. 2018.
14. Prokopchuk V. Je. Metodychna kompetentnist' vchytelja istorii' ta pravoznavstva jak skladova profesijnoi' kompetentnosti // Pedagogichnyj chasopys Volyni. – 2017. – № 2. – S. 95–102.
15. Fedoruk G. M. Formuvannja informacijno-komunikacijnoi' kompetentnosti majbutnih uchyteliv tehnologij u procesi profesijnoi' pidgotovky: dys. kand. ped. nauk: 13.00.04 / Fedoruk G. M [Elektronnyj resurs]. – Vinnycja, 2015. – 259 s. – Rezhym dostupu : <http://www.vspu.edu.ua/science/dis/d1.pdf>. – Nazva z ekranu. – Data zvernennja : 11.09. 2017.
16. Furman O., Kostjuchenko A. Formuvannja informacijno-komunikacijnoi' kompetentnosti zasobamy IKT u profesijnij pidgotovci vchyteliv-predmetnykiv [Elektronnyj resurs] / O. Furman, A. Kostjuchenko // Gumanitarnyj visnyk Derzhavnogo vyshhogo navchal'nogo zakladu «Perejaslav-Hmel'nyckyj derzhavnyj pedagogichnyj universytet imeni G. S. Skovorody. – 2013. – Vyp. 28 (1). – S. 298–303. – Rezhym dostupu : http://nbuv.gov.ua/UJRN/gvpdpdpu_2013_28_1_58. – Nazva z ekranu. – Data zvernennja : 11.09. 2017.

Прокопчук Вікторія. ІНФОРМАЦІОННО-КОМУНІКАЦІОННА КОМПЕТЕНТНОСТЬ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ ІСТОРІЇ І ПРАВОВЕДЕННЯ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ. В статті розглядається інформаційно-комунікаційна компетентність педагога, де учитель, як ключова фігура учебного процесса, является организатором получения, усвоения, понимания знаний, формирование умений и навыков, то есть, процесса формирования компетентностей. Отмечено, что в профессиональной компетентности современного педагога следует выделять информационно-коммуникационную компетентность (ИКК) как самостоятельную составляющую, которая более того, является составной частью других элементов профессиональной компетентности.

В статті определена інформаційно-комунікаційна компетентність майбутнього учителя історії і правознавства, яку слід розуміти як важливіший сучасний компонент, який включається в здатності педагога вирішувати професійні завдання з використанням засобів і методів ІКТ, а саме:

осуществляют обработку, передачу и хранение информационного ресурса; владеет знаниями и умениями использовать специализированные компьютерные программы по обработке наглядности (карты, фото, видео сюжеты и т. п.); оценивать и реализовывать образовательные ресурсы Интернета; организовывать учебное взаимодействие между учениками и учителями; создавать и использовать тестовые задания для определения знаний; осуществляют учебную деятельность по истории и правоведению с использованием ИКТ.

Ключевые слова: компетентность, профессиональная компетентность учителя, информационно-коммуникационная компетентность, информационно-коммуникационная компетентность учителя истории и правоведения, ключевые ученические компетентности, информационно-коммуникационные технологии обучения.

Prokorchuk Victoria. INFORMATION AND COMMUNICATION COMPETENCE OF THE FUTURE TEACHER OF HISTORY AND LAW: THEORETICAL ASPECTS. The article examines the information and communication competence of the teacher. The teacher, as a key figure in the educational process, is the organizer of obtaining, assimilating, understanding knowledge, forming skills and abilities, that is, the process of forming competencies.

Noted that it is necessary to allocate the information and communication competence (ICC) as an independent component in the professional competence of modern educator, which, moreover, is like an integral part of other elements of the professional competence. Teachers should be able to orientate in the information space, receive information and operate it in accordance with own needs and requirements of the modern information society. The choosing of the information and communication competence, as a separate component of the teacher's professional competence, is due to the active using of the information and communication technologies (ICT) in all spheres of human activity, including in education. The teacher of history and law is intended to promote the pupil's development as a personality who is guided by humanistic norms and values, recognize himself as a citizen of Ukraine, is able to successfully realize in the modern Ukrainian society, successfully using information and communication technologies.

The article defines the information and communication competence of the future teacher of history and law as the most important modern component, which is consist in the ability of the teacher to solve professional tasks using ICT tools and methods: to process, transfer and preserve the information resource; have the knowledge and skills to use specialized computer programs for visualization (maps, photos, video, etc.); to evaluate and realize the educational Internet resources; to organize educational interaction between pupils and teachers; to create and use test tasks to determine educational achievements; to carry out educational activity on history and law using ICT. It is important and actual to create electronic educational tutorials and textbooks for pupils, methodical materials for teachers and training computer programs for students. The process of formation of the information and communication competence of the teacher of history and law lasts throughout the period of professional activity. The basic knowledge, skills and abilities that the teacher received in high school need to be constantly updated, improved and possibly re-formed, especially in the information sphere.

Keywords: competence, professional teacher competence, information and communication competence, information and communication competence of the teacher of history and law, key pupil competencies, information and communication technologies of training.

Стаття надійшла до редколегії 25. 02.2018 р.

УДК 338.48:[378.147:005.336.2]

Вадим Сідоров

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (Харків)

АВТОРСЬКИЙ СПЕЦКУРС «ФОРМУВАННЯ КРОСКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ»

У статті автор презентує програму авторського спецкурсу «Формування кроскультурної компетентності майбутніх фахівців галузі туризму». Спецкурс призначений для студентів напряму підготовки 242 «Туризм» та містить два модулі. Модуль 1. Кроскультурний менеджмент в галузі туризму. Модуль 2. Кроскультурна психологія у професійній діяльності фахівців галузі туризму. До програми спецкурсу включено кроскультурний практикум. Встановлено, що викладання спецкурсу базується на застосуванні таких методів: метод case-study, «мозковий штурм» (Brainstorming), модерація, метод SWOT-аналізу, метод «Культурна капсула країни», сторітеллінг (Storytelling), метод «Вавілон», метод World Café («Всесвітнє кафе»), веб-квести; методи коучингу (метод конкретних ситуацій, метод емоційного стимулювання, метод створення ситуації пізнавальної дискусії, «Мозаїка», метод проєктів, «Зміна перспектив»); кроскультурний асимілятор, метод «Вафа Вафа» тощо. При викладанні спецкурсу доцільно використовувати такі організаційні